

Keda siis ikkagi meie hariduselus usaldada?

Selle küsimuse on Eesti kooliinimesed eriti viimasel aastakümnel korduvalt esitanud, eriti pärast Peeter Kreitzbergi lahkumist... Lugeses kasvatusteadlase **Viive-Riina Ruusi** arutelu tänase kooli üle (vt 17. veebr. k.a. *Õhtuleht*), tuleb seda taas küsida. Austatud teadlane kasutab üsna vaba (teaduskauget) teksti, mis tekitab uue küsimuse – kuivõrd on ta teadlasena usutav? Niisiis – keda Eesti pedagoogikateaduses saab usaldada või õpetame lihtsalt „ uut moodi“, pidades seda MÕK-iks (muudetud õpikäsituseks) „ lootusega“ jõuda maailmas tippu... Sest kõik selgitused on siiani kodukootud, **teaduskauged** ja näilised (välised!). Või tahavad kõik olla nõ moodsad, mis *a priori* on tõsise TEADUSE surm...

Ettevaatlikuks tegi juba Ruusi arutelu algus – Rootsi aeg (17. sajand!) olevat pannud aluse meie rahva kirjaoskusele (!?) ja seetõttu on Eesti Euroopas siiani esirinnas hariduse vallas (vahemärkusena – just Eesti kiitmine on üsna magus demagoogiline võte kõigis eluvaldkondades). Teatavast pandi Forseliuse seminari ja koolidega alus eesti talurahva LUGEMISOSKUSELE (isegi tolleaegsed koolmeistrid ei osanud enamuses kirjutada!). Kirjaoskus jõudis meie talurahvani arvestatavalt alles 19. sajandi 2. poolel (s.o. kaks sajandit hiljem)...

Teadlasena eksib Ruus ka siis, kui väidab PISA testide aritmeetiliste keskmiste alusel, et Eesti on Euroopa haridusliidrist Soomest möödunud (Soome olevat nn langustrendis). Teadlasel ei sobi võrdlemisel kasutada **aritmeetilisi keskmisi** vaid tuleks lähtuda erinevuste statistilisest olulisusest (95 või 99 protsendilise usaldusväärsusega). Vahest on isegi irooniline, et omal ajal olid Eesti teadlaste väitekirjad Moskva VAK-is (Kõrgem Atestatsioonikomisjon) just arvuliste näitajate statistilise töötlemise tõttu heas kirjas! Olles seoses oma väitekirjaga omal ajal teinud palju vastavaid arvutusi, söandan väita, et Eesti ja Soome õpilaste tulemustes **pole statistiliselt olulist erinevust**. Muide, seekord on PISA testi kokkuvõttes toodud välja 22-25 riiki (ka Eesti), kus tulemused keskmistest (kokku 7 riiki) statistiliselt oluliselt paremad. Nii olekski õige (korrektne) meie õpilaste tulemusi ka esitada-hinnata!

Ruus peab meie õpetajate tööd „tasemelt kõrgeks, kindlakäeliseks ja selge õpetamisrežiimiga“. Asi pole nii lihtne. 1990-ndatel aastatel algas tugevate õpetajate lahkumine koolist, sest turuühiskonnas ei saa üle keskmise IQ ja kõrge professionaalsusega inimene enamasti rahulduda 0,7-0,8 keskmise palgaga. Allakirjutanu viis 1990-ndate lõpus läbi üldhariduskoolide õpetajate (N=225) tööalaste hoiakute uurimise (trükis avaldatud), millest selgusid lüngad just pedagoogilise psühholoogia rakenduslikus küljes. Töös õpetajatega viimasel kümnel aastal märkan (empiirilisel), et **õpetaja üha kaugeneb teadusest**. Olles aegajalt pidanud oma saksa ja soome kolleegidega nn eraseminare õpetamise

(didaktika) küsimustes, olen märganud sealsete õpetajate tunduvalt kõrgemat teoreetilist taset, kui see Eestis viimasel ajal kombeks... Pole ka imestada – 1,9 keskmist palka Saksas ja 1,4 Soomes on sealgi õpetajate hulgas teinud oma töö – turumajandus! Tuleb imetleda, et nii keerulise töö tegijaid Eestis üldse veel leidub. Kas veab Ruusi mälu alt (või on tegemist puhtalt ideoloogiaga?), kui ta väidab – taasiseseisvumisel pidasid Eesti õpetajad meie haridust üheks maailma halvimaks (!?). Nii see ju ei olnud. Küll oli **rahulolematus õppekavaga**, mida valdab eriti dr **Urve Läänemets** ja kus toona Viive-Riina Ruuski arukalt osales.

Poliitik ja teadlane **Marju Lauristin** pidas äsja pedagoogikat enam kunstiks kui teaduseks ja koolis „raiskame aega sellele, et õppida ebaproduktiivsel (!? – P.L.) viisil pähe asju, mida pähe pole vaja õppida.“ (vt. lugemisväärset intervjuud 23.veebruari k.a. ajalehes *Meie Maa*). Õnneks on pedagoogikal täna all tugev **teaduse vundament** ja ilma faktiteadmisteta (nende kindlustamine on just üldhariduskooli püha ülesanne) ei saa meist mõtlejaid. Kahju, et Eesti kuulsad poliitikud ja arvamused võtavad sõna LASTE õpetuse-kasvatuse sisuliste probleemide kohta, millest neil endil teaduspõhised teadmised puuduvad...

Meie eesmärk pole ajalehtede artikleid analüüsida. Kui aga akadeemik **Tarmo Soomere** mõni aeg tagasi ajakirjanduse kaudu keerutamata teatas, et Eesti pedagoogikateadus on mudaliigas, siis järgnes sellele meedias vaikus. Teaduste Akadeemia president ei loobi ju mõtlematult sõnu... Ehkki TEADUS on Eesti kooli õpetamisprotsessi (*resp* didaktika) mõtestamisest tõesti välja visatud (põhjustest lähemalt brošüüris *Kolleegid, miks on õpetajatöö aluseks ikkagi pedagoogika ja psühholoogiateadus?*- 2016)... Kirjutan vastutustundega, et Eesti koolist on visatud välja ka PEDAGOOGIKA ise (tuhandete aastatega kujunenud eeskirjad-normid tööks laste-alaealistega). Algas see ca 20 aastat tagasi, kui **last hakati nimetama isiksuseks**, täiskasvanuga võrdseks. Iga laps on küll isikupärane, kuid mitte isiksus – siis ta ei vajakski arendamist, kasvatamist ja õpetust... Kui hiljuti ühes kommerts-TV saates väsinud silmadega noormees selgitas, et koolidesse tuleb tuua-avada pornofilmidega seonduv, siis... tundus, et juba on leitud seks „projektiks“ rahagi. Põhjendused olid ju nii „innovaatilised“...

PISA testidega seoses kuuleme pidevalt – just ametnike kaudu – näete, kui hästi me töötame. Teema vajaks muidugi põhjalikku süvenemist kuna asjatundjad on väitnud, et need testid teeb ära igaüks, kes oskab lugeda, arvutada ja on arvutis askeldanud... Aga Eesti kool ei tööta ju PISA testide jaoks. Juba 20. sajandi 2. poolel olid maailmas õppekasvatustöö eesmärkide taksonoomiad (eesmärkide terviklik süsteem) kasutusel. Eestis tutvustas neid dr **Peeter Kreitzberg** koos akadeemik **Heino Liimetsaga**. Täna Eestis ei tea õpetajad ja hiiglaslik

ametnike armee neist midagi... Kuidas saab õpetaja töötada ilma eesmärgita? Paari aasta eest arutles maaülikooli rektor **Mait Klaassen** – miks pärast edukaid PISA teste peame ülikoolis avama üliõpilastele kursusi matemaatika ja emakeele õpetamiseks, kuhu need teadmised kolme aastaga kadusid? Tuttavad õppejõud TÜs ja TTÜs väidavad (tõsi – neljasilma all!), et gümnaasiumilõpetajate tase matemaatikas on nii madal, et oma ainet peagi ei saa enam õpetada – pean õpetama matemaatikat (tekstide valdamisest rääkimata). Nagu ka dr **Mati Hint** märkas oma töös esmakursuslaste kultuurilise silmaringi pidevat ahenemist...

Kooli allakäik pole vaid Eesti probleem – oleme vaid „head õpilased“! Saksa keemiafirma *BASF* on alates 1975.aastast testinud oma uute töötajate taset, mis näitab tänaseks teadmiste allakäiku matemaatikas kolmandiku (!) ja emakeeles veerandi võrra. Nn heaoluühiskonna lõtvus tungib kõikjale, kuid väikerahvale on see ohtlik, kui mitte saatuslik... Kui Rootsis 1960ndate algul vaimustuti nn vabakasvatuse põhimõtetest, siis lähtuti sealses healuriigis kaua võimul olnud sotsiaaldemokraatide (näiliselt!) ilusast põhimõttest – igal inimesel olgu ÕIGUS inimväärsest elada. Eksitus oli see põhimõtte kanda üle laste maailma (lapsukesel ei tohi olla mingeid muresid!). Töös lastega peaksid valitsema ju **looduspärased pedagoogika-psühholoogia** põhimõtted. Või võtame kogu maailma pimestanud *PowerPointi* kasutamise õpetamisel, mis tegelikult on **omandamisprotsessi surm** (vt lähemalt loeng veebis *Õppejõult õppejõule 20. märts 2014*). Kui veel kõrge haridusametnik **Irene Käosaar** selgitas mullu ajalehes *AjaLeht*, et nn uue õpikäsituse puhul ütlevad õpilased ise õpetajale, kuidas teemat tuleks tunnis käsitleda (!?), siis olemegi saanud i-le punkti peale...

Paarkümmend aastat tagasi hakkasid meie noored haridusametnikud ja piiratud silmaringiga õpetajadki „inspireerivad“ võtteid projektide (raha!) toel Eestissegi tooma (just arvuti kasutamisel tundides peaks lähtuma psühholoogiateadusest). Et vabakasvatus tekitab rohkem probleeme, kui neid lahendab, siis hakati Lääne rikastes ühiskondades looma nn **abistavaid tugistruktuur** (mida meiegi ahvime järele!). Meie vaesuse juures käivad need meile juba üle jõu. Lihtne järeldus – tuleb taas minna probleemide PÕHJUSTE juurde, mis üldkokkuvõttes tõhusam ja odavam, looduspärasusest rääkimata. Tegelemine tagajärgedega ei anna näiteks **lapse arengu** seisukohalt enam tulemusigi (peale raha raiskamise!).

Samas oli 25 aastat tagasi meie väikeriigi kool (*resp* didaktika) edasiminekuks õnnelikus seisus. Meil oli avara vaatega didaktik dr. **Inge Unt**, dr. **Edgar Krull** TÜst alustas suurt tööd pedagoogilise psühholoogia vahendamisel eesti keelde (*NB!* - 31.märtsi 2017.a. *Õp. Leht*), ei taha alahinnata ka oma tööd psühholoogia mõtestamisel arendamise-õpetamise praktikas, dr **Jaan Mikk** oli teinud eriti huviäratavat tööd õppetekstide mõistetavuse mõõtmiseks (aga mis tekste meile

nüüd pakutakse?), dr **Endel Tulvingu** mälu-uuringud jõudsid siia, dr **Juhan Sõerdi** kooliuuring signaalsüsteemidest on ülitähtis didaktikas, akadeemik **Ants Kõverjala** tööd õpetamistehnoloogiast on nii kutseõppes kui üldhariduskoolis arvestatavad, dr **Juhan Torgi** ja **Joh. Käisi** pärandi uurimisest või **ÜPUIs tehtust** rääkimata. Ehkki dr **Maie Tuulikul** on õnne reformpedagoogika üle 100-aastast avastuslikku teed viimasel ajal Õp. Lehes veidi valgustada, jätkub primitiivne jalgratta leiutamine edasi – ehkki oleme ammu 21. sajandis... Olgu või uue hindamise „avastamine“ viimasel ajal – ammu läbi uuritud „ala“. Miks „tekitati“ aga vastuseis dr **Toomas Tenno** tutvustatud tugeva psühholoogilise alusega avastusõppele - ? Lihtsalt teist moodi õpetada, kui näiteks 20 aastat tagasi, pole ju mingi teaduslik argument. Muidugi, kui peame angloameerika maade ligadi-logadi **avalikke koole** suureks **eeskujuks** (!), siis koogutagem selles suunas aiva edasi... meie rahvuskultuuri peatse lõpuni. Sealne eliit tuleb juba pikka aega rangete nõuetega **kallitest erakoolidest**. Aga kust meil?

Ühes on Lauristinil tuline õigus – „ebaproduktiivsel viisil“ õppida (tuupida) koolis ei tohi! Õnneks pakkus **kognitiivne psühholoogia** juba *ca* 40 aastat tagasi välja lahenduse – „omandamisel on eriti määravad tajujärgsed protsessid lühimälu perioodil...“ Aga selle õpetajatöök lahtimõtestamisele kuluks rohkem aega... Õpetamine on/jääb alati keeruliseks **intellektuaalseks** tegevuseks! *Dixi!*

Peep Leppik, pedagoogikateadlane ja õpetaja
(*PhD* ja pedagoog-metoodik)
Helmes, märts 2017.a.

Autor on teemat põhjalikumalt käsitlenud:

1. *Lapse arendamine ja õpetamise probleeme koolis*. 2000, TÜ Kirjastus, 256 lk.
2. *Mõtlemine on huvitav*. 2003, Tallinn (REKK), 157 lk.
3. *Õpetajatöö psühholoogilisi probleeme (õpetamine kui looming)*. 2008, TÜ Kirjastus, 387 lk.
4. *Lapse arendamine algab hällist (raamat emale-isale)*. 2009, TÜ Kir., 68 lk.
5. *Õpetajatöö seoses tundide analüüsiga*. 2009, TÜ Kirjastus., 123 lk.
6. *Mure Eesti kooli pärast*. 2010, TÜ Kirjastus, 69 lk.
7. *Õpetajana kooliilmas ja ilmakoolis*. 2014, EÜK, 400 lk.
8. *Kolleegid, miks on õpetajatöö aluseks ikkagi pedagoogika ja psühholoogia-teadus?* 2016. EÜK, 41 lk.